

եղել է, ինչ ա կի Թապալի վար: Բարսեղ կի Հասնի գեղաներ: ու արմընալով կառնու սեպր: Թէ ոչ ալգէս ոչ մուկ:

Նոյն Այբբենարանի մէջ կան այլեւայլ առանձներ եւ Հանելուկներ, որոնցմէ մէկ քանին յառաջ բերեմ:

Ծածոնկ խոսքեր:

1. Ոչ լեզու ոչ մարմին չունիմ:
Ամէնը զբմանը կախիմ:
(Ը-լուի: Բէ Իւ Լ Կա-կէ ոյ-ո)

2. Անգագար անհանգիստ իմ:
ու շատ տարաներու մէջ իմ:
Թէպէտ որ շահ չիմ բովի:
զուարէս սիրաբն կիմանգի:

3. Թէպէտ որ ես իրեղեմ:
բայց ամէնը մէ՛ միմ:
Թէ Աստուծոյ կրօնացեանիմ:
Թէ աշխարհի սիրեղեմ:
ամէն բանի մէջ գրավիմ:
ամէնը Աստուծոյ չիմ:

4. Չամէն բանին գուներ ես մէնը կի փոխիմ:
Թէ որ զնայուծովքս ես սերտ սերտ բոլորիմ:
ու ի՛նչ հայրս կը գրովի: առաջ ես հոնիմ:
բայց առանց ամիսին աշխարհու տեղ չունիմ:
ալգէսուս արարուիք կրկնեմք կի հոնիմ:
բայց երբոր զգրեղեքտ ասորքս կի փոխիմ:
զմարդ: գտավար, զանասուն զամէնքան կերակրիմ:
շահ, ինգուս մ եւ արտուս շատոնց կը պատմեմ:

Ասոնց մեկնութիւնը գրուած է ի վերջ մասնեկան. 1. Խրճմտանքը կասէ զլըմանը: 2. Քախիլ¹⁰ մարդը չունի շահ ու ամէնը բախելով կի մաշկի: 3. Ասոր գիրը իրեք քաշվածք ունի որ մէ՛մէ¹¹, թէ Աստուծոյ, թէ աշխարհ ա գրով կի սկսել կապվելու, համ ամէն, համ բուն խոսքի մէջ կայ ա գիրը: 4. Մուխ, խում:

Հետեւեալներն ժողովրդեան բերնէն կը քաղեմ:

Ով որ շատ կի զուրուցէ,
կամ շատ գիտէ, կամ շատ սուտ կ'առէ:

Ոչ զոր քաղոր լոզելու:
Ոչ զոր լեզի Թէքնելու:

Խոգերուն վայուսը,
Ու աղիկնուն խնամութիւն:

¹ Սեղ (հեղ) ասում կը շնանալէ: 1. Հաշիւ մը շուրի՛ բնեկ, հաշուել: 2. Իմանալ: Հոս վերին նշանակութեամբ է:

² Հանգուկ:

³ Ապառել, յուսալ:

⁴ Միլու:

⁵ Մէկ եմ:

⁶ Այլապէս, սկուածն, սկիզբն է:

⁷ Ուր որ:

⁸ Ցա (սեւ) կերպարաց լեզուս: պապ, մեծ հայր:

⁹ Հաստուն:

¹⁰ Նախանձամ:

¹¹ Աւելի է:

¹² Մարդ մարդու մէջ շատ բարեկամ եւ ոչ շատ թշնամ ըլլալու է:
¹³ Սեղեւորիւն է հոս ծննդեան եւ բարեկեցանի օրեք այսպէս բացատրել: Այս օրերուն մէջ խոգը կը մորթուին, աղբիւրն կը փոխուին, եւ աղիկանց կարգուելու առիթ կը հանգրգիս:

Տուր զպանը,
Երթամ բարը:

Խոնի խոտուսմ,
Խիտի խոգուսմ:

Գու շահեղ զբէջ կի խաբէ:

Հայուն ալքը զնանալ կը լորջընէ:

Մեծցու զերկնիւրէ, որ զբէջ խաբին:

Բառուպի խաբախի:

Կուշար քաղածին մանր կի բրգէն:

Առջին լուս:

Հուն քաշէ, բան վառարէ:

Առաջին ճաշի մը՝ ցոյսափս բաւական է:
Ուրիշ անգամներ կրնամ թերեւս աւելին մատուցանել:

ՅՈՂԱ. ԱՆՆՅԻ

ՄԵՐԱՆՈՍՏԵԱՏԵՔԱՆԵ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ

ՆՈՐԱՀԱՏ ՀԱՅՐԵՆ ՏՈՒՐ

Տրտուել երբեք երբեք կը լուռի ուսումնաստեւ Հասարակութեան կողմէ՛ մեր ազգային նորմատուագրութեան աղքատութեան, եւ յաճախ նաեւ գրող ապագրական արուեստին պակասարութեան դէմ: Ըստ մասին եւս հրատարակութեանց գնոյն եւ ուրիշ հանգամանաց վրայ անպակաս կ'ըլլան դիտողութիւններ. — որոնք կրնան ամէնքն իրաւացի համարուիլ քիչ կամ շատ: Սակայն այս օրս կարող է ազգս ոչ միայն շատանալ՝ այլեւ պարծիլ գէթ նիւթական մասնականութեան մը վրայ. այն է Հայերէն ապագրական տառից հարուստ պէսպիսութեան, որ յայսմ համ մատաբար ձոխագոյն եւս կը հանգիստայ՝ ներքին է ըսել՝ նաեւ քան զյառաջագէմ ազգս. — չխշչիւով արեւելեան մեծ ու պզտիկ ազգերն որոնք աւելորդ է ի բաղդատուութիւն առնուլ այս տեղ: Մեղի ծանօթագոյնն ի

¹ Սակայն տուր որ երթամ: ինչ գործածութի՛ աճապարէ, լուսով, նշանակութեամբ:

² Նախանձամ Հայուն ալքն անալ խոտն անգամ կը լորջընէ:

³ Հուն լուսու:

⁴ խորախ՝ անօրէն մարդի բառուխի գող կ'անուանեն Դրանիւրուսիայի Հայերն: Բառուխից անուանարդ մարդիկ եղան կ'երեւան:

⁵ Նոյն առանձն կայ Հայաստանի ուրիշ գաւառներու մէջ ալ: Յետ Հոկտեմբ. Աւրետայ, 1887, էջ 198:

⁶ Ի Դրանիւրուսիայ անտէր շինքն սպաննել եւ ձգելու տանիլ՝ ամենատարին գորին է Հայ առանձն ըսել կ'ուզէ թէ օրեւէ տարին արուեստ պէտք չի խորշիլ, բաւական որ շահեղ ըլլայ:

մէջ բերելով՝ միայն Վիեննայի Միխիթարեան տպարանն վերջին յիսուն տարւոյ միջոցին 50էն աւելի զանազան հայերէն գրի տեսակներ արտադրած է, ոմանք ամբողջ իւր սարգէն. այսինքն Գլխագիր, Բոլորգիր եւ Նոտրագիր. որոնք հետզհետեւ այլեւայլ երկրներ տարածուած՝ ի գործածութեան են տպագրատանց մէջ՝

Երկու նպատակաւ սովորաբար նոր տպագրական տառեր կը շինուին. Պէտք եղած մեծութեան կամ փոքրութեան պակասութիւնը լեցնելու համար, — եւ կամ ձեւագրութիւնը կատարելագործելու վախճանաւ. Այս երկրորդս ոչ միայն կը գիտէ ձեւոց անհնաճոյ վայելչութիւնն ու գեղեցկութիւնը՝ միշտ սեպհական գրոշմն ու նկարագիրը (caractère) պահելով, այլ

նաեւ գիւրընթեռնի ընել՝ աւագ ողջապահական եւս ի նկատութեան ունենալով:

Այս կրկին դիտամք կ'ընծայեցնէ այսօր Միխիթարեան տպարանն ամենաճոր հայ գրի աստիճան մ'ալ. նախընթաց երկու նոր տեսակներուն, մեծին եւ մանրին միջավայրն իբրեւ աւելի՝ գործածական աստիճան, (12 կէտ, կամ տպագրական անուամբը՝ Cicero,¹⁾ հանգերձ ինչ ինչ նորագոյն ուղղագործութեամբը՝ հայ աւագ աւելի գիւր գալու տեսակիտով:

Նորահաստ գիրս այստեղ առաջին անգամ յաջորդ տողերով կ'ընծայանայ յողջոյն ընթերցող Ազգին, յառաջագիտութեան եւ մտաւորական զարգացման բիւր տարեաց Մարմնաձօր, զոր քերթողն երբեմն երգած է նմանօրինակ առթիւ:

Արծակեալ ի մատանց արուեստագէտ ճարտարի՝
Յոնայից զամ ասել եթէ կեաց դու ընր տարի:
Վաստն քո զիս ծրնաւ երկաթն անծին եւ ամուլ,
Վաստն քո գտառշինն առ զիս ի գիրկս իւր մամուլ:

Բո աղագաւ նախ ետու
Իմաստութեան եւ համբոյր.
Նւ ըզըզու անըսրբառ
Ածի խօսել քեզ այսօր:

Սակայն ընն իմ այս ըսմը. առի յորդոց քոց յանօթ,
Ձոր մինչ տամն լիցին քեզ կերպարանք իմ ծանօթ.
Տեսցես դու զուպթութեամբ թէ ընմ տրնա հառակաւ,
Յերեսուն եւ ութ ամ՝ ժամանեալ իսկ եմ տակաւ:

Այսուհետեւ գրենայն զանծր
Ի հանճարացն ըզուր
Ինեւ առ քեզ անպակաս
Թոռոցեալ հասցեն ի վայելս:

Հ. Ե. 2.

Թաջորդ Թուրքով Հոֆտեւ առիթ կ'ունենայ ուրիշ կարգի նորահաս տառեր ի հանդէս հանելու, որոնց կարտաութիւնը շատոնց զգալի

¹ Ուշագրութեան արժանի է հետեւեալ դեպքը. — Հայագէտ եւ բաղարի *** ուսումնի՝ հայերէն լեզուի զոյ նորերս գիրք մը շարքած՝ եւ անդէս հայկական յատուկ տպարանի մ'ի վիեննա զտութեան, գործողն հրատարակութիւնը կը յանձնէ գերմանացի տպագրատան մ'որ կ'երեւոյթէ հաջիւ ամենակարեւոր մասն ունէր հայերէն նշանագրաց. — Նշանագրի ու հնոտաբերական այս է՝ որ սիւնալ զբերն մէջ երբ կարգէ կու զայ հայերէն գրերուն ձեւն առնակաւ մը ցուցնելու, կը լարուին զխափի եւ բուրդի պարբերքը. իսկ հայերէն նորագիր տեսնել ցանկացող կ'առաջուրի, — սիւր, — յափ 1711 յԱմստերտամ տպած հայ-լատին քերականութեան («Արամեան լեզուի գանձ») Թ. Ե. Երեսների գերմանացոյ եւ քանի մ'ուրիշ հին որոց... — Այսպիսի հաջուագիւս փոստարամտոյց հնութիւն կ'ըլլայ տպագրեալ հայերէն նորագիր, զոր հաջիւ մասնագործարաններու տնիկներէն կ'արել է փենտաճ հանելու:

է տպագրատանց եւ բովանդակ ազգային հասարակութեան:

Եւ ընդ հանրապէս հայերէն գրերն այժմու տեսնել յատուկ մտադրութեան նիւթ եղած տեսնելով՝ ոչ ինչ անօգուտ կը համարինք դարձեալ մնաւոր Թուրքու մէջ մնանագիտաց ուղղել կարեւոր խորհրդածութիւններ՝ առանձինն հայերէն տպագրական գեղագրութեան նորագոյն արուեստին վրայ:

¹ Տպագրատանց ի դիտութիւն կը ծանուցանեմք այստեղ՝ որ առք նախընթաց նորահաս մեծագոյն գիրք ալ Յուսից ցուցակին մէջ նոյն Cicero անունը կը կրէ՝ միայն իւրեանց բարձրութեան հաշուով. զնոր խօսեցմպն մեծագուծին անուի կը արտի գերմ. Mittel, 18 կիտաւրափ, որուն մերձակապէս համեմատ կու զայ գագգ. St.-Augustin, այսինքն 18 կիտաւրափ: